

PRIVREMENI IZVJEŠTAJ
30. avgust–18. septembar 2024.

20. septembar 2024.

I. IZVRŠNI SAŽETAK

- Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini će se održati 6. oktobra 2024. godine. Birači će birati načelnike i članove općinskih zakonodavnih tijela u 143 općine u zemlji.
- Lokalni izbori prvenstveno su regulisani Ustavom i Izbornim zakonom. Iako je šira izborna i ustavna reforma bila predmetom dugotrajnih diskusija, došlo je do zastoja uslijed nedostatka političke volje i nepostizanja dogovora u parlamentu. 26. marta 2024. godine, Ured visokog predstavnika, tijelo Ujedinjenih naroda sa mandatom da nadgleda provođenje Daytonskog mirovnog sporazuma, nametnulo je opsežne izmjene i dopune Izbornog zakona, u svezi svih aspekata izbornog procesa. Iako nije bio proveden postupak javnih konsultacija, održani su bilateralni konsultativni sastanci sa predstavnicima glavnih aktera, a sagovornici Izborne posmatračke misije (IPM) ODIHR-a izrazili su općenito slaganje s amandmanima.
- Izborima upravlja Centralna izborna komisija (CIK), 143 opštinske izborne komisije (OIK) i 5.400 biračkih odbora (BO). CIK redovno održava sjednice, koje su otvorene za javnost i mogu se uživo pratiti online. Sukladno amandmanima iz 2024., predsjednike i dopredsjednike OIK više ne imenuju političke stranke, već CIK. Prema CIK-u, pokazalo se da pronalaženje predsjednika i dopredsjednika OIK koji nemaju političku pripadnost predstavlja veliki izazov, te da trenutno postoji dosta neupražnjenih mjesta. U toku su tehničke pripreme za izbore i CIK zasad pravovremeno donosi ključne odluke. Veliki broj sagovornika ODIHR IPM bio je mišljenja da razmjere novih zadataka nametnutih CIK-i naprežu njegove kapacitete do krajnjih granica, posebno imajući u vidu vremenski raspored i sredstva koja ima na raspolaganju. U skladu sa amandmanima iz 2024., CIK će na dan izbora provesti četiri pilot projekta iz oblasti informatičkih i komunikacijskih tehnologija (IKT).
- Pravo glasa imaju građani koji su na dan izbora navršili 18 godina, osim onih koji su osuđeni za teška kaznena djela ili su odlukom suda lišeni poslovne sposobnosti. Oko 3,4 miliona birača zavedeno je u Centralni birački spisak (CBS). Iako većina sagovornika ODIHR IPM nije dovodila u pitanje inkluzivnost CBS-a, izražena je određena zabrinutost po pitanju njegove tačnosti. Po mišljenju većine sagovornika ODIHR IPM, birački spiskovi su bili dostupni na uvid javnosti sukladno obvezama.
- Pravo na učešće daje se građanima sa biračkim pravima. Nakon amandmana iz 2024., nijedna osoba koja je osuđena od strane bilo kojeg međunarodnog ili domaćeg suda za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine ne može se kandidovati na izborima. Kandidati na lokalnim izborima mogu biti na stranačkim ili koaličijskim listama, te mogu biti nezavisni kandidati ili na listi nezavisnih kandidata. CIK je potvrdila učešće za ukupno 296 političkih subjekata; sveukupno, 26.089 kandidata će učestvovati na ovim izborima. Po prvi put se podnošenje prijava vršilo isključivo u elektronskoj formi, putem posebne online platforme.
- Zakonom je propisana rodna kvota od 40 posto za kandidatske liste, sa konkretnim uslovima glede pozicioniranja. Zakon također propisuje rodnu kvotu od 40 posto za članove CIK i OIK. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene; trenutno u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima, 17 do 28

posto izabranih članova su žene. Na prethodnim lokalnim izborima, samo 5 od 140 žena je izabrano za načelnice, te je samo 19,6 posto žena izabrano u općinska zakonodavna tijela.

- Izborna kampanja službeno je počela 6. septembra i završiti će se 5. oktobra ujutro. Amandmani iz 2024. zabranjuju svaku vrstu vođenja kampanje, uključujući i online kampanju, od dana raspisivanja izbora do perioda službenog početka kampanje, te daju ovlasti CIK-i da sankcioniše prekršaj. CIK je opsežno koristila svoje nove ovlasti, izricanjem mnogobrojnih novčanih kazni za preuranjenu kampanju. Amandmani su također detaljnije regulisali zloupotrebu javnih sredstava, međutim u velikom broju slučajeva CIK nije mogla pronaći dovoljno dokaza da utvrdi prekršaje. Sa službenim početkom kampanje, diljem zemlje pojavili su se plakati, poster i leci koji promovisu širok raspon kandidata. Kandidati se također obraćaju biračima putem društvenih mreža, što uključuje Facebook i X.
- Političke stranke zastupljene u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima imaju pravo na godišnje javno finansiranje, koje se može koristiti za finansiranje izbornih kampanja. Zakon ograničava iznose priloga i trošenje sredstava, te zabranjuje određene izvore finansiranja; amandmani iz 2024. pooštrili su kazne za prekoračenje trošenja sredstava. U skladu sa prethodnom preporukom ODIHR, amandmani iz 2024. uveli su privremeno izvještavanje o finansiranju kampanje, međutim CIK ne planira objaviti izvještaje prije izborog dana. CIK ima mandat za nadzor nad finansiranjem političkih stranaka i kampanja i može izreći kazne u slučaju kršenja. Iako su sagovornici ODIHR IPM općenito pozdravili nedavno donesene amandmane glede finansiranja kampanje, mnogi su izrazili zabrinutost glede kapaciteta CIK-a da vrši efikasan i pravovremeni nadzor, uzimajući u obzir ograničena sredstva na raspolaganju.
- Iako postoji pluralistička medijska atmosfera, sa velikim brojem medijskih kuća, mediji su podijeljeni po etničkoj i političkoj pripadnosti. Sagovornici ODIHR IPM također su naglasili verbalne napade i prijetnje novinarima, strateško korištenje tužbi za klevetu od strane političara, kao i lošu finansijsku situaciju javnih emitera, naročito na državnom nivou. Elektronski mediji su obavezni poštivati načela ravnoteže i nepristrasnosti, posebno u informativnim i drugim političkim programima. Javni emiteri moraju besplatno obezbijediti emitiranje kandidatima, koji također mogu platiti za emitiranje u javnim i privatnim medijima. Regulatorna agencija za komunikacije nadležna je za nadzor poštivanja zakona od strane emitera, međutim zbog nepostojanja programa za monitoring medija, agencija vrši monitoring isključivo po podnošenju žalbe.
- Birači i kandidati na izborima mogu izornoj administraciji podnijeti prigovore. Žalbe na većinu odluka CIK-e podliježu provjeri od strane Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine. Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmanima iz 2024. produžili su se određeni rokovi za podnošenje prigovora i žalbi. CIK je do sada rješavao većinu pritužbi na javnim sjednicama, međutim nije objavljivao odluke. Dosad se većina žalbi i postupaka CIK-a po službenoj dužnosti odnosila na preuranjenu kampanju, zloupotrebu javnih sredstava i imenovanje predsjednika i dopredsjednika OIK. U velikom broju slučajeva CIK je utvrdila kršenja u vezi s preuranjenom kampanjom, međutim usljed nedostatka dokaza odbacila je veći broj prigovora u kojim se navodila zloupotreba javnih sredstava.
- Zakon predviđa posmatranje izbora u svim fazama izbornog procesa od strane građanskih i međunarodnih posmatrača, te posmatrača koje imenuju politički subjekti. Amandmani iz 2024. izričito navode da posmatrači moraju biti u mogućnosti da provode efikasno posmatranje. *Pod Lupom*, glavna posmatračka koalicija civilnog društva, uputila je 55 dugoročno angažiranih posmatrača, te planira da uputi oko 1.000 kratkoročno angažiranih posmatrača da prate aktivnosti na dan izbora.

II. UVOD

Na poziv vlasti Bosne i Hercegovine da posmatra lokalne izbore 6. oktobra 2024. godine, te temeljem preporuka misije za procjenu potreba obavljene od 20. do 23. maja 2024., OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) otvorio je Izbornu posmatračku misiju (IPM) 30. augusta 2024.¹ Misija koju predvodi Corien Jonker sastoji se od 11 članova centralnog tima stacioniranog u Sarajevu i 20 dugoročno angažiranih posmatrača, koji su 6. septembra raspoređeni na 10 lokaliteta širom zemlje. Članovi Misije dolaze iz 18 zemalja učesnica u OSCE-u. ODIHR je zatražio od zemalja učesnica da upute 300 kratkoročno angažiranih posmatrača u svrhu posmatranja toka izbornog dana.

III. POZADINA I POLITIČKI KONTEKST

8. maja, Centralna izborna komisija (CIK) je sukladno zakonskim odredbama raspisala lokalne izbore za 6. oktobar. Birači će izabrati načelnike i članove općinskih vijeća u 143 općine u zemlji.

Prema Ustavu iz Općeg okvirnog sporazuma za mir iz 1995. godine (poznatog kao Daytonski mirovni sporazum), zemlju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.² Na državnom nivou, izvršne ovlasti imaju Predsjedništvo BiH i Vijeće ministara BiH, zakonodavne ovlasti Parlamentarna skupština BiH, te pravosudne ovlasti Sud Bosne i Hercegovine i Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Ustav Bošnjacima, Hrvatima i Srbima daje status „konstitutivnih naroda“. Građani se također mogu izjasniti kao „Ostali“, identifikovanjem s nekom drugom etničkom skupinom ili izborom da se ne povezuju ni sa jednom skupinom.³ Daytonskim mirovnim sporazumom također je osnovan Ured visokog predstavnika (OHR), koji je zadužen za nadgledanje sprovedbe civilnih aspekata mirovnog dogovora.⁴

Nakon nekoliko neuspješnih pokušaja političkih stranaka da postignu dogovor o ustavnim i izbornim reformama, visoki predstavnik je 2. oktobra 2022. godine (odmah po zatvaranju biračkih mjesta na općim izborima) nametnuo izmjene Izbornog zakona, te šire dopune 26. marta 2024. godine. (Vidjeti *Pravni okvir*). EU je 21. marta 2024. godine pozvala Bosnu i Hercegovinu na pregovore o članstvu, što predstavlja značajan korak ka dugotrajnom vanjskopolitičkom cilju. Opća skupština UN-a je 23. maja usvojila rezoluciju kojom se određuje godišnje obilježavanje genocida u Srebrenici; dan prije je Narodna skupština Republike Srpske (NSRS) zatražila povlačenje rezolucije. Reagirajući posebno na reforme visokog predstavnika iz marta 2024. godine, predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik, kojem se sudi pred Sudom Bosne i Hercegovine zbog neprovođenja odluka visokog predstavnika, poduzeo je niz koraka kojim je osporio ustavni poredak Bosne i Hercegovine.⁵

¹ Vidjeti sve prethodne [izvještaje ODIHR-a o izborima u Bosni i Hercegovini](#).

² Uz to, Distrikt Brčko ima posebni status jedinice lokalne samouprave pod neposrednim suverenitetom države. Svaki od dva entiteta ima svoj poseban etnički sastav i širok stepen autonomije, što uključuje vlastiti ustav, političku strukturu, institucije uprave, te administrativna i pravosudna tijela.

³ U državnom Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, službeno je prepoznato 18 nacionalnih manjina. Prema posljednjem popisu, provedenom 2013. godine, 2,7 posto stanovnika BiH izjasnili su se kao „Ostali“. Tada su Romi sa 12.583 pripadnika sačinjavali najveću nacionalnu manjinu.

⁴ Nakon sastanka u Bonnu u decembru 1997. i temeljem Aneksa 10. Daytonskog mirovnog sporazuma, Vijeće za sprovedbu mira ovlastilo je visokog predstavnika da vrši nametanje „obvezujućih odluka, prema vlastitom nahodjenju... kada strane nisu u mogućnosti da postignu dogovor“.

⁵ Što uključuje i usvajanje zasebnog izbornog zakona za Republiku Srpsku u aprilu 2024. (vidjeti *Pravni okvir*). Vlasti Republike Srpske su 23. maja 2024. objavile da će do kraja mjeseca juna Federaciji BiH dostaviti prijedlog za „mirno razdruživanje“. G-din Dodik je 8. juna u Beogradu nazočio „Svesrpskom saboru“, na kojem je predložena deklaracija „o zaštiti nacionalnih i političkih prava i zajedničke budućnosti srpskog naroda“, koju je NSRS usvojila 2. jula. NSRS je 4. jula usvojila državnu himnu i grb Srbije kao vlastita obilježja.

Tradicionalno, poruke većine glavnih političkih stranaka ciljaju na jedan konstitutivni narod, mada je nekoliko stranaka zauzelo multietnički, „građanski“ stav prema biračkom tijelu.⁶ Na državnoj razini, vlast sačinjavaju Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH), Narod i pravda (NiP), Naša stranka (NS), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH) i Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD).⁷

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u javnom i političkom životu. Trenutno u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima, 17 do 28 posto izabраниh članova su žene. Na prethodnim lokalnim izborima, samo pet žena je izabrano za načelnice (u 140 neposrednih izbora), te 618 za općinska zakonodavna tijela (19,6 posto od ukupnog broja izabраниh članova).

IV. PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM

Lokalni izbori prvenstveno su regulisani Ustavom i Izbornim zakonom iz 2001. godine (posljednje izmjene i dopune izvršene su 2024.), kao i Zakonom o finansiranju političkih stranaka iz 2012. godine.⁸ Bosna i Hercegovina je potpisnica osnovnih međunarodnih i regionalnih instrumenata za demokratske izbore.⁹ Od usvajanja, Izborni zakon je mijenjan i dopunjavan nekoliko puta; sagovornici ODIHR IPM potvrdili su da je šira izborna i ustavna reforma bila predmetom dugotrajnih diskusija sa učešćem domaćih aktera i međunarodne zajednice, međutim došlo je do zastoja uslijed nedostatka političke volje i nepostizanja dogovora u parlamentu.¹⁰ Visoki predstavnik je 26. marta nametnuo Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona (u daljem tekstu: amandmani iz 2024).¹¹ Postupak javnih konsultacija nije proveden glede nametnutih izmjena, međutim ODIHR NAM je obavješten da su se održani bilateralni konsultativni sastanci sa predstavnicima glavnih aktera u izbornom procesu, uključujući i CIK.¹²

Amandmani iz 2024. opsežni su i odnose se na sve aspekte procesa: između ostalog, predviđen je javni pristup biračkom popisu; uvođenje novih pravila o podobnosti kandidata i prestanku izabраниh mandata; izmjena sastava i mehanizma imenovanja članova biračkih odbora (BO); izmjena određenih procedura za glasanje; ažuriranje i detaljnije regulisanje odredbi glede predizborne kampanje, finansiranja kampanje i medija; promjena određenih aspekata rješavanja izbornih sporova; kao i stroge sankcije za kršenje predizborne kampanje. Izmjene također predviđaju postupno uvođenje informacijsko-

⁶ U Federaciji Bosne i Hercegovine, glavne stranke su Demokratska fronta (DF), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH), Narod i pravda (NiP), Naša stranka (NS), Savez za bolju budućnost Bosne i Hercegovine (SBB BiH), Stranka demokratske akcije (SDA) i Socijaldemokratska partija (SDP BiH). SDA se uglavnom fokusira na glasače koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci, dok se HDZ, zajedno sa manjim strankama, fokusira na hrvatsko biračko tijelo. Ostale stranke su zauzele multietnički pristup. U Republici Srpskoj, glavne stranke su Partija demokratskog progresa (PDP), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) i Srpska demokratska stranka (SDS); sve tri stranke se fokusiraju na srpsko biračko tijelo.

⁷ SDP, NiP i NS su poznati kao ‘Trojka’.

⁸ Uz to, entitetski zakoni sadrže, *inter alia*, detaljne odredbe kojim se reguliraju njihovi izborni sistemi, kao i registriranje i djelovanje političkih stranaka. CIK donosi propise kojim se dopunjavaju zakoni.

⁹ Što uključuje [Opću deklaraciju o ljudskim pravima](#) iz 1948., [Međunarodnu konvenciju o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije](#) iz 1965., [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima](#) iz 1966., [Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena](#) iz 1979., [Konvenciju UN-a protiv korupcije](#) iz 2003., [Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom](#) (CRPD) iz 2006., [Europsku konvenciju o ljudskim pravima](#) iz 1950. i [Okvirnu konvenciju Vijeća Europe za zaštitu nacionalnih manjina](#) iz 1994. BiH je članica Vijeća Europe i Europske komisije Vijeća Europe za demokraciju kroz pravo (Venecijanska komisija) i Skupine država protiv korupcije (GRECO).

¹⁰ Sagovornici ODIHR-ovog IPM-a su spomenuli nekoliko primjera razgovora o izbornoj reformi, uključujući i Neum 2022. godine, koji nisu doveli do zakonodavnih rezultata. Visoki predstavnik je u decembru 2023. godine pozvao domaće političke aktere da zajednički usvoje neophodne izmjene kako bi se osigurao integritet izbora. Iako je došlo do niza rasprava o različitim nacrtima izbornog zakona upućenim u parlament od strane pojedinačnih političkih aktera krajem 2023. i početkom 2024., nijedan od njih nije usvojen kao zakon.

¹¹ Naknadno je Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona dopunjen sa corrigendum (ispravkama), kojim se *de facto* produžio mandat nekih od članova CIK-a, čime im je omogućeno da budu na funkciji za opće izbore 2026. godine.

¹² Neki od ssgovornika ODIHR-ovog IPM-a su izjavili da je OHR održao bilateralne konzultacije sa njima, te da im je bila pružena prilika da komentarišu dijelove nacрта.

komunikacijskih tehnologija (IKT) u izborni proces (vidjeti *Izbornu administraciju*). Iako su sagovornici ODIHR IPM izrazili općenito slaganje s izmjenama, posebno sa uvođenjem novih tehnologija, promjenama u sastavu biračkih odbora s ciljem njihovog depolitiziranja i detaljnijim pravilima kampanje, neke su odredbe dovedene u pitanje glede njihove prikladnosti u jačanju integriteta procesa i povjerenja birača.¹³

19. aprila, nedugo nakon donošenja amandmana, NSRS je usvojila vlastiti izborni zakon i uvela novo izorno povjerenstvo na entitetskoj razini, koje bi imalo isključivu nadležnost nad izbornim procesom u Republici Srpskoj.¹⁴ Nakon toga je primjenu ovog zakona obustavio Ustavni sud Bosne i Hercegovine do donošenja konačne odluke.¹⁵

Članovi općinskih vijeća (u Federaciji) i općinskih skupština (u Republici Srpskoj) biraju se na osnovu proporcionalnog izbornog sistema, s preferencijalnim glasovanjem i zakonskim pragom od 3 posto za dodjelu mandata. Broj vijećnika varira ovisno o broju registriranih birača.¹⁶ Sukladno amandmanima iz 2024., birači mogu naznačiti preferenciju za najviše tri kandidata na listi po vlastitom izboru, ili glasati za listu bez navođenja preference za bilo kojeg kandidata.¹⁷ Prvo dobijaju mandat kandidati sa osvojenim brojem preferencijalnih glasova od najmanje 10 posto od glasova datih određenoj listi; ostali dobijaju mandate na osnovu rednog broja na listi. Načelnici se biraju direktno prema većinskom sistemu, a izabire se kandidat koji je osvojio najveći broj glasova. Gradonačelnike Sarajeva, Mostara i Distrikta Brčko indirektno biraju zakonodavna tijela općina. Svi se mandati dodjeljuju na četiri godine.

Izborni zakon reguliše način izbora kandidata koji pripadaju jednoj od 18 zakonsko priznatih nacionalnih manjina u općinska vijeća i skupštine. U općinama u kojim je ukupan broj pripadnika ovih manjina najmanje tri posto od ukupnog stanovništva, najmanje jedno mjesto mora pripasti predstavniku nacionalnih manjina.

V. IZBORNA ADMINISTRACIJA

Izborima upravlja troslojna struktura, koja se sastoji od CIK-a, 143 općinska izborna komisija (OIK) i 5.400 biračkih odbora. CIK je stalno tijelo sa širokim ovlastima za nadgledanje provođenja izbornog zakonodavstva.¹⁸ Sukladno zakonu, CIK čine dva bošnjačka, dva hrvatska i dva srpska člana, te jedan član iz reda „Ostalih“, koji se biraju za mandat od sedam godina. Sadašnja predsjednica predstavlja „Ostale“.¹⁹ CIK redovno održava sjednice, koje su otvorene za javnost i mogu se uživo pratiti online. OIK su stalna tijela koja uz saglasnost CIK-e imenuju općinska vijeća na mandat od sedam godina. Ona su nadležna za nadgledanje glasovanja i brojanje na biračkim mjestima koja im pripadaju i unos podataka za preliminarne izborne rezultate. BO upravljaju glasanjem i brojanjem glasačkih listića Amandmani iz 2024. smanjili su zastupljenost političkih stranaka u OIK i obavezali CIK da imenuje, obučava i ocjenjuje predsjednike i dopredsjednike OIK, koje su prethodno nominirale stranke. CIK je

¹³ Što uključuje promjene za birače glede preferencijalnog glasovanja, pravila o prestanku mandata i izuzeća od sudske provjere odluka CIK-a o imenovanju predsjednika i dopredsjednika biračkih odbora.

¹⁴ Republika Srpska je u više navrata usvajala zakone kojim se osporavaju ovlasti državnih institucija i OHR-a. Naprimjer, NSRS je 27. lipnja usvojila zakon o neprovođenju odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na teritoriju Republike Srpske (i neobjavlivanju odluka visokog predstavnika).

¹⁵ Ustavni sud je obavjestio ODIHR-ov IPM da će donijeti odluku 19. septembra.

¹⁶ Općine sa manje od 8.000 registrovanih birača biraju između 11 i 17 članova; općine koje imaju između 8.000 i 20.000 registriranih birača biraju između 17 i 25 članova; te općine sa preko 20.000 birača biraju između 25 i 31 člana.

¹⁷ Prethodno nije bilo ograničenja na broj preferencijalnih glasova. Prema amandmanima iz 2024., ako su označena više od tri kandidata, smatra se da je lista dobila važeći glas, ali se preferencijalni glasovi neće brojati.

¹⁸ CIK imenuje Zastupnički dom Bosne i Hercegovine na prijedlog Posebnog povjerenstva za izbor i imenovanje Parlamentarne skupštine BiH, koje čine tri člana iz Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća, dva člana iz Zajedničkog povjerenstva Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i dva člana iz CIK-a.

¹⁹ Predsjednika biraju članovi CIK-a između sebe. Zakon propisuje da po jedan pripadnik Bošnjaka, Hrvata i Srba, te jedan pripadnik „Ostalih“ obavlja mandat predsjednika na period od 21 mjesec.

obavijestila ODIHR IPM da se pokazalo da angažovanje BO predsjednika i dopredsjednika koji nemaju političku pripadnost predstavlja veliki izazov.

Prema zakonu, CIK i OIK moraju imati zastupljenost svakog od spolova u iznosu od najmanje 40 posto. Dva od sadašnjih sedam članova CIK-a, uključujući i predsjednika, su žene (28,5%).²⁰ Od ukupno 581 člana CIK-e, 46 posto su žene.

U toku su tehničke pripreme za izbore i CIK zasad pravovremeno donosi ključne odluke. CIK je za ove izbore usvojilo preko 30 propisa i podzakonskih akata. Općenito gledajući, propisi i podzakonski akti CIK-a se pravovremeno objavljuju na web-stranici CIK-a. Sukladno amandmanima iz 2024., CIK je sada ovlaštena da podnosi prijedlog proračuna bez izmjena od strane Ministarstva finansija, što će olakšati finansiranje izbora.²¹ Prema CIK-i, kasno donošenje amandmana dovelo je do kašnjenja u određenim postupcima nabavke i zapošljavanja. Do roka koji je istekao 22. avgusta, CIK je bila u mogućnosti da potvrdi imenovanja za samo 9.000 predsjednika i dopredsjednika BO od oko 10.800 koliko ih je potrebno. Prema rasporedu, obuka članova BO treba biti završena do 26. septembra, iako bi izuzetno mogla da potraje i do 4. oktobra. Veliki broj sagovornika ODIHR IPM-a bio je mišljenja da razmjere novih zadataka nametnutih CIK-u naprežu njegove kapacitete do krajnjih granica, posebno imajući u vidu vremenski raspored i sredstva koja ima na raspolaganju.

Sukladno amandmanima iz 2024., te uz finansijsku pomoć donatorske zajednice, CIK provodi četiri pilot-projekta iz oblasti IKT-a, koji će biti testirani na dan izbora na oko 10 posto biračkih mjesta.²²

Amandmani iz 2024. propisuju da će pristup za birače sa invaliditetom biti uzet u obzir u odabiru lokacija za biračka mjesta. U amandmanima se također poziva na usvajanje posebnih pravila za osobe sa invaliditetom u slučaju upotrebe novih tehnologija.

Obuka birača obavlja se audio-vizualnim sredstvima i uglavnom se fokusira na različite metode glasanja, uključujući i glasanje u inostranstvu. CIK je također krenulo sa organizovanjem kampanja koje ciljaju konkretne skupine birača, uključujući i romsku populaciju, osobe sa invaliditetom, te žene i mlade ljude, kao i kampanja kako bi se povećala svjesnost o pilot-projektima u općinama u kojim će se provoditi.

VI. REGISTRACIJA BIRAČA

Pravo glasa imaju građani u dobi od 18 godina i više, osim onih koji su osuđeni za teška kaznena djela, uključujući ratne zločine, ili su odlukom suda lišeni poslovne sposobnosti, uključujući i na osnovu mentalnog i psihosocijalnog invaliditeta. Ograničenja izbornih prava na osnovu mentalnog invaliditeta u suprotnosti su sa opredjeljenjima OSCE-a i drugih međunarodnih standarda.²³

²⁰ Od ukupno 68 uposlenika CIK-a, 51 posto su žene, što uključuje dva od šest koordinatora i pet od sedam šefova odjela.

²¹ Odjel finansija CIK-a obavijestio je ODIHR IPM da je ukupni proračun CIK-a u iznosu od 15,877.000 BAM (oko 8,12 miliona eura) odobren za ove izbore, dok će gradovi i općine izdvojiti preostala potrebna sredstva. Procjenjuje se da će ovi izbori ukupno koštati 19 miliona BAM (oko 9,71 milion eura).

²² Pilot-projekti uključuju autentifikaciju otiska prsta i prijenos rezultata izbora sa biračkih mjesta direktno u CIK (što će se provesti na 65 biračkih mjesta u 11 općina); optičke skenere za prebrojavanje glasova (na 145 biračkih mjesta u sedam općina); i biometrijsku identifikaciju birača na 138 biračkih mjesta u Distriktu Brčko. Posljednji projekat, sistem videonadzora koji će biti pilotiran na 10 biračkih mjesta u pet općina, finansiran je od strane Ministarstva finansija Bosne i Hercegovine.

²³ Stavka 7.3 [OSCE-ovog Dokumenta iz Kopenhagena](#) iz 1990. godine navodi da će države članice “garantirati opće i jednako pravo glasa odraslim građanima”. Vidjeti Članke 12. i 29. [CRPD-a](#). Vidjeti također Stavku 48. [Općeg komentara br. 1 na Članak 12. CRPD-a](#), u kojem se kaže da „sposobnost osobe da donosi odluke ne može poslužiti kao opravdanje za bilo kakvo isključivanje osoba sa invaliditetom iz ostvarivanja [...] prava da bira [i] prava da se kandidira na izborima”.

Registracija birača je pasivna u zemlji; CIK vodi Centralni birački spisak (CBS), koji je izveden iz popisa stanovništva i zasnovan na stalnom i privremenom prebivalištu građana.²⁴ Zakon također omogućuje glasanje izvan zemlje, za koje su birači obavezni da izvrše elektronsku registraciju pred svake nove izbore.²⁵ Birači mogu izvršiti provjeru svoje evidencije tokom cijele godine i zatražiti ispravku svojih podataka kod nadležnih općinskih institucija. Birački spiskovi također su bili dostupni javnosti na uvid od 8. juna do 8. jula.²⁶ Birači koji se ne mogu pronaći u CBS ali mogu dokazati valjano prebivalište u svojoj općini mogu se registrovati na biračkom mjestu i glasati putem „nepotvrđenog glasačkog listića“ na dan izbora. Birači vezani za kuću i oni koji se nalaze u pritvoru mogu glasati putem mobilnih glasačkih kutija, dok interno raseljene osobe mogu glasati na biračkim mjestima za glasanje u odsutnosti.

Za ove izbore, CBS je zaključen 22. avgusta, sa 3,400.204 registriranih birača, uključujući 44.789 registriranih za glasanje u inostranstvu.²⁷ Iako većina sugovornika ODIHR IPM nije dovela u pitanje inkluzivnost CBS-a, izražena je određena zabrinutost glede njegove tačnosti, uključujući zastarjelu evidenciju osoba koje su otišle u inozemstvo i preminulih osoba. CIK je naznačio da građani koji su napustili zemlju kako bi živjeli i radili u inostranstvu često ne otkazuju svoje mjesto boravka u Bosni i Hercegovini te se stoga po automatizmu i dalje nalaze na spisku.²⁸

VII. REGISTROVANJE KANDIDATA

Pravo na učešće daje se građanima sa biračkim pravima. Nakon amandmana iz 2024., nijedna osoba koja je osuđena od strane bilo kojeg međunarodnog ili domaćeg suda za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine ne može se kandidovati na izborima niti obavljati bilo koju izbornu, imenovanu ili drugu dužnost.²⁹ Kandidati na lokalnim izborima mogu biti na stranačkim ili koalicijskim listama, mogu biti neovisni kandidati ili na listi neovisnih kandidata. Kandidat se može kandidovati samo u jednoj izbornoj jedinici i na jednoj listi.

Registracija kandidata je dvostepeni proces. Prvo, CIK potvrđuje podobnost političkih subjekata.³⁰ U ovoj fazi, politički subjekti podnose potpise podrške i izborne pologe, između ostalih dokumenata.³¹ Po potvrđivanju, politički subjekti mogu podnijeti kandidatske liste. Sukladno amandmanima iz 2024., podnošenje se vršilo isključivo u elektronskoj formi, putem posebne online platforme. CIK je obavijestila ODIHR IPM da je to značajno olakšalo proces verifikacije i registracije, pošto platforma omogućava automatsku verifikaciju svih potpisa podrške, te također automatski provjerava da li su ispunjeni i neki drugi uslovi, što uključuje i rodne uslove.³²

²⁴ Registracija stalnog prebivališta obavezna je za sve građane, dok raseljene osobe mogu imati boravište do povratka u općinu u kojoj su prethodno imali stalno prebivalište.

²⁵ Birači registrirani u inostranstvu mogu glasati na jednom od 14 biračkih mjesta formiranih u ambasadama i konzularnim uredima Bosne i Hercegovine ili putem pošte.

²⁶ Većina sagovornika ODIHR IPM potvrdila je da su spiskovi bili dati na uvid javnosti u skladu sa zakonskim obavezama. Birači također mogu provjeriti svoje podatke na web-stranici CIK-a.

²⁷ Od ukupno 3,400.204 registriranih glasača na CBS-u, 3,334.288 su redovni glasači, 5.911 su glasači u odsustvu, 15.216 su glasači putem mobilnih glasačkih kutija, 43.535 su glasači putem pošte i 1.254 su glasači koji glasaju na nekom od 14 biračkih mjesta u inostranstvu. Ukupno 1,705.896 glasača su žene (50,17 posto upisanih birača).

²⁸ Za ažuriranje CBS-a, CIK ovisi o tačnosti podataka koje dostavljaju druge institucije nadležne za ažuriranje popisa stanovništva, što uključuje općinsku i kantonalnu i entitetsku policiju.

²⁹ CIK je obavijestilo ODIHR IPM da postoje teškoće u verifikaciji usljed nepostojanja baze podataka o osuđenim ratnim zločincima, te da te podatke trebaju dostaviti sudovi pojedinačno i Ministarstvo pravde.

³⁰ Politička partija može biti stranka, koalicija stranaka, neovisni kandidat ili lista neovisnih kandidata registriranih za učešće na izborima.

³¹ Stranke i neovisni kandidati moraju dostaviti 100 potpisa iz općina koje imaju manje od 10.000 registriranih birača i 200 potpisa za općine sa preko 10.000 registriranih birača. Političke stranke sa članovima koji imaju mandate u općinskim vijećima ili skupštinama izuzete su od prikupljanja potpisa.

³² Prethodno je zbog ograničenih sredstava CIK bilo u mogućnosti da verifikuje samo uzorak od 10 posto potpisa podrške za svakog subjekta. CIK je obavijestila ODIHR IPM da su se ovaj put provjerili svi potpisi.

Da bi bile prihvaćene od strane CIK-a, kandidatske liste moraju sadržavati najmanje 40 posto kandidata manje zastupljenog spola, sa konkretnim uslovima glede pozicioniranja.³³ Na ovim izborima, ukupno 42 posto kandidata su žene. Sagovornici ODIHR IPM bili su mišljenja da uslov glede pozicioniranja nije dovoljan da osigura jednaku zastupljenost žena. Samo 29 od 386 kandidata za načelnike su žene (8%), što uključuje i četiri od pet aktualnih načelnica.

Proces registracije kandidata počeo je 9. jula i završio 22. avgusta. Ukupno je potvrđeno 296 političkih subjekata, što uključuje 110 političkih stranaka, 58 koalicija, 76 neovisnih kandidata, 43 kandidata koji predstavljaju nacionalne manjine, te devet lista nezavisnih kandidata. Sveukupno 26.089 kandidata učestvuje na ovim izborima.

VIII. ATMOSFERA KAMPANJE

30-dnevna izborna kampanja službeno je počela 6. septembra i završiti će se 5. oktobra.³⁴ Tokom službenog trajanja kampanje, vlasti su „dužne osigurati ravnopravan tretman“ kandidatima u njihovim zahtjevima da koriste javna mjesta i objekte u svrhu kampanje. Zakon, između ostalog, zabranjuje kandidatima korištenje „jezika mržnje“, širenje dezinformacija, sprječavanje novinara da obavljaju svoj posao, te obećavanje novčane nagrade s ciljem dobivanja podrške birača. Amandmani iz 2024. također su detaljnije regulisali zloupotrebu javnih sredstava, te su povećali kazne za sva kršenja tokom razdoblja službene kampanje. Nadalje, amandmani iz 2024. zabranjuju svaku vrstu vođenja kampanje, uključujući i plaćeno političko oglašavanje, od dana raspisivanja izbora do perioda službenog početka kampanje (za ove izbore, radi se o periodu od 8. jula do 6. septembra), te daju ovlasti CIK-u da sankcionira svaki vid preuranjene kampanje.³⁵ Važeći propisi za vođenje kampanje također se primjenjuju na platforme društvenih mreža.

CIK je opsežno koristila svoja nova ovlaštenja, izricanjem mnogobrojnih novčanih kazni za preuranjenu kampanju, međutim u velikom broju slučajeva nije moglo pronaći dovoljno dokaza o zloupotrebi javnih sredstava (vidjeti *Rješavanje izbornih sporova*). Sagovornici iz sektora civilnog društva obavijestili su ODIHR IPM da su CIK-u prijavili veliki broj kršenja, te da su također objavili javne izvještaje navodeći široku zloupotrebu javnih sredstava.³⁶ Bosna i Hercegovina ne zabranjuje povećano trošenje državnih sredstava tokom izbornog perioda.

Amandmani iz 2024. također imaju za cilj promovisanje polne ravnopravnosti tokom vođenja kampanje, poticanjem političkih stranaka da obezbijede jednaku promociju kandidata oba spola u medijskim nastupima, na javnim okupljanjima i drugim vidovima vođenja izborne kampanje.

³³ Izborni zakon propisuje da najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola bude postavljen među prva dva kandidata, dva među prvih pet kandidata i tri među prvih osam kandidata na svakoj listi. CIK može vratiti listu na ispravku, registrovati dio liste koji je sukladan kvoti i uslovima za pozicioniranje, ili odbiti registraciju. CIK je obavijestilo ODIHR IPM da online platforma koja se koristi za registraciju kandidata ne dopušta političkim subjektima da dovrše registraciju osim ako nisu ispunjeni uslovi glede rodne kvote i pozicioniranja.

³⁴ Izborna šutnja, koja se odnosi i na vođenje kampanje online, nastupa u sedam sati ujutro 5. oktobra i traje do zatvaranja birališta na dan izbora.

³⁵ Tokom trajanja ove predizborne kampanje, medijima je dozvoljeno informisati javnost o aktivnostima dužnosnika, međutim bez navođenja njihove stranačke pripadnosti niti da su kandidati na izborima.

³⁶ Transparency International u Bosni i Hercegovini (TI BiH) [izvjestio je](#) da su u dva mjeseca prije službenog početka kampanje jednokratne isplate penzionerima i ostalim građanima iznosile oko 53 miliona KM (oko 27,1 miliona eura). TI BiH je do 16. septembra [indentifikovao](#) još 667 državnih infrastrukturnih projekata započetih u istom periodu, ukupne vrijednosti 629,973.636 KM (oko 322,10 milijuna eura). Građanska posmatračka koalicija *Pod Lupom* [izvjestila je](#) da je u šest tjedana prije početka službene kampanje zabilježila 917 nepravilnosti, uključujući 263 slučaja zloupotrebe javnih sredstava.

Sa zvaničnim početkom kampanje 6. septembra, širom zemlje pojavili su se plakati, poster i leci koji promiču širok raspon kandidata, kao i predizborni štandovi. Kandidati se također obraćaju biračima putem društvenih mreža, što uključuje Facebook i X.³⁷

IX. FINANSIRANJE KAMPANJE

Finansiranje izborne kampanje prvenstveno je regulisano Izbornim zakonom i Zakonom o finansiranju političkih stranaka.³⁸ Političke stranke zastupljene u relevantnim zakonodavnim tijelima imaju pravo na godišnje javno finansiranje, koje se može koristiti za finansiranje izbornih kampanja.³⁹ Zakon ograničava iznose priloga fizičkih i pravnih osoba, te zabranjuje određene izvore finansiranja.⁴⁰ Također postoje ograničenja na trošenje sredstava: politički subjekti mogu potrošiti do 0,30 KM (oko 0,15 eura) po registrovanom biraču. Amandmani iz 2024. pooštrili su kazne za prekoračenje trošenja sredstava.⁴¹

U skladu sa amandmanima iz 2024., kandidati na izborima obavezni su da najkasnije na dan prijavljivanja za učešće na izborima otvore poseban bankovni račun za prihode i rashode u kampanji.⁴² Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmani iz 2024. uveli su privremeno izvještavanje o finansiranju kampanje. Dok kandidati moraju CIK-u dostaviti privremene izvještaje tri dana prije dana izbora, CIK je obavijestilo ODIHR IPM da će izvještaje objaviti tek nakon dana izbora.⁴³ Kandidati su obavezni dostaviti konačne izvještaje u roku od 30 dana od dana objavljivanja konačnih izbornih rezultata.⁴⁴ Iako zakon ne zabranjuje priloge u gotovini i doprinose u naturi, amandmani iz 2024. obavezuju kandidate da navedu u konačnim izvještajima sve gotovinske priloge i transakcije, kao i troškove za online distribuciju predizbornih materijala. Određeni sagovornici ODIHR IPM izrazili su zabrinutost zbog mogućeg neprijavljivanja transakcija od strane političkih stranaka.

CIK ima mandat za nadzor nad finansiranjem političkih stranaka i kampanja i može, ili *ex officio* ili na osnovu žalbe, izreći kazne u slučaju kršenja.⁴⁵ Iako su sagovornici ODIHR IPM općenito pozdravili nedavno donesene amandmane glede finansiranja kampanje, mnogi su izrazili zabrinutost glede kapaciteta CIK-a da vrši učinkovit i pravovremeni nadzor, uzimajući u obzir ograničena sredstva na raspolaganju.

X. MEDIJI

Iako postoji pluralistička medijska atmosfera, sa velikim brojem medijskih kuća, mediji su podijeljeni po etničkoj i političkoj pripadnosti. Istovremeno, mediji su i dalje izloženi pritisku političkih ili poslovnih interesa, što po mišljenju velikog broja sagovornika ODIHR IPM kompromituje njihovu

³⁷ ODIHR IPM prati naloge glavnih kandidata i lidera glavnih stranaka na društvenim mrežama. Pored toga, ODIHR IPM pravi kvalitativnu analizu retorike i prisustva dezinformacijskih narativa na društvenim mrežama.

³⁸ Zakoni Republike Srpske i Distrikta Brčko o političkim strankama i uputstva CIK-a također regulišu određene aspekte financiranja izborne kampanje.

³⁹ Političke stranke imaju pravo na godišnje finansiranje iz državnog, entitetskih, kantonalnih i općinskih budžeta.

⁴⁰ Fizička osoba može uplatiti novčani prilog stranci u godišnjem iznosu do 10.000 BAM (5.112 eura), član stranke do 15.000 BAM (7.669 eura), te pravna osoba do 50.000 BAM (25.562 eura). Zabranjeni su novčani priloz i iz inostranstva, od anonimnih osoba i vjerskih organizacija, također iz izvora javnih sredstava i od osoba koje imaju ugovore o javnoj nabavci u vrijednosti od preko 10.000 BAM u tekućoj godini.

⁴¹ Od 3.000 do 30.000 BAM (cca od 1.534 do 15.337 eura).

⁴² Pošto je pod sankcijama SAD-a, SDS nije mogla otvoriti poseban račun. Stranka je nakon toga dostavila registracijska dokumenta pod imenom „SDS – Volja naroda“, te je bila registrovana od strane CIK-a pod tim imenom. Konačnu odluku glede registracije SDS-a pod njenim izvornim imenom donijee Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

⁴³ CIK je objasnila da se izvještaji ne mogu objaviti prije dana izbora uzimajući u obzir rokove za dostavljanje izvještaja i razdoblje predizborne šutnje od 24 sata.

⁴⁴ CIK će objaviti izvještaje o finansiranju kampanje na svojoj web-stranici u roku od 30 dana od dana prijema. Nepoštivanje obaveza o izvještavanju može dovesti do ukidanja registracije ili oduzimanja mandata.

⁴⁵ Amandmani iz 2024. obavezuju sve državne, entitetske, kantonalne i općinske institucije da surađuju sa CIK-om i pruže sve podatke, informacije i dokumente neophodne za efektivnu verifikaciju tačnosti podataka.

sposobnost da pružaju nepristrasno pokrivanje političkih i društvenih aktuelnosti. Rasprostranjenost interneta doprinosi važnosti online medija, što uključuje društvene mreže i posebno Facebook, koji uz televiziju služi kao osnovni izvor informacija.

Državni i entitetski ustavi garantuju slobodu izražavanja. Uprkos tome, kleveta je rekriminalizirana u Republici Srpskoj u julu 2023., što je izazvalo veliku domaću i međunarodnu zabrinutost.⁴⁶ Sagovornici ODIHR IPM, kao i brojni izvještaji, naglasili su povećan pritisak na medije, posebno po pogledu verbalnih napada i prijetnji novinarima,⁴⁷ korištenje tužbi za klevetu od strane političara kako bi se ušutkali mediji, netransparentno vlasništvo medija, kao i lošu finansijsku situaciju javnih emitera, naročito na državnom nivou.⁴⁸

Javni RTV servis pruža Radio-televizija Bosne i Hercegovine (BHRT) na državnom nivou, te Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine (FTV) i Radio-televizija Republike Srpske (RTRS) na entitetskoj nivou. Finansiranje predstavlja dugotrajni problem, a ODIHR je prethodno preporučio uvođenje stabilnog sistema finansiranja javnog emitera.

Medijsko pokrivanje izbora regulisano je Izbornim zakonom, što uključuje i amandmane iz 2024.,⁴⁹ te je nadopunjeno propisima CIK-a iz jula 2024. godine. Elektronski mediji su obvezni poštivati načela ravnoteže i nepristranosti, posebno u informativnim i drugim političkim programima.⁵⁰ Svaki javni emiter mora svakom političkom subjektu omogućiti najmanje tri minute besplatnog emitiranja u terminima s najvećom gledanošću. Politički subjekti također mogu kupiti najviše 30 minuta plaćenog vremena sedmično u javnim medijima, a najviše 60 minuta sedmično u privatnim medijima. I dok su javni emiteri odlučili da ne emitiraju debate, ponajviše zbog decentraliziranosti izbora i velikog broja izbornih subjekata, najpopularniji domaći internet portal *Klix.ba*, kao i nekoliko lokalnih medija, organizuju niz debata.

Regulatorno tijelo za medije, odnosno Regulatorna Agencija za komunikacije (RAK), nadležna je za nadzor poštivanja zakona od strane emitera, što uključuje i izricanje kazni. RAK je obavijestio ODIHR IPM da zbog nedostatka tehničkih sredstava i ljudstva neće vršiti monitoring medija tokom perioda izborne kampanje, unatoč prethodnoj preporuci ODIHR. Stoga, RAK vrši svoju funkciju nadzora isključivo na osnovu prigovora treće strane; u periodu od 8. jula, kada su raspisani izbori, RAK je primio četiri relevantna prigovora. Prigovori printanih i online medija spadaju pod nadležnost Vijeća za štampu i online medije, samoregulacijskog tijela koje donosi neobvezujuće odluke.

⁴⁶ Vidjeti, između ostalog, [izjavu](#) predstavnice OSCE-a za slobodu medija, [reagovanje](#) Ureda visokog predstavnika UN-a za ljudska prava, kao i [zajedničku izjavu](#) UN-a, Misije OSCE-a, Vijeća Europe i Ureda EU u Bosni i Hercegovini.

⁴⁷ Vidjeti, između ostalog, [izjavu](#) predstavnice OSCE-a za slobodu medija iz 2023., [Izvještaj EU za Bosnu i Hercegovinu iz 2023.](#), kao i [izjavu](#) Udruženja *BH novinari* iz augusta 2024. kojom se osuđuju prijetnje protiv magazina *Slobodna Bosna*.

⁴⁸ Nedavno su Reporteri bez granica naznačili dramatičan pad zemlje na ljestvici slobode medija, vidjeti [Press Freedom Index 2024 – Bosnia and Herzegovina](#).

⁴⁹ Između ostalog, amandmanima iz 2024. proširuje se obveza transparentnosti u smislu otkrivanja detalja o vlasništvu i na online medije, te se daje pravo elektronskim medijima da odbiju emitiranje oglasa koji su diskriminatorni po više osnova ili podstiču mržnju.

⁵⁰ Dozvoljeno je informativno pokrivanje dužnosnika koji su kandidati na izborima, pod uvjetom da se njihova kandidatura ne pominje. Ovi dužnosnici ne smiju imati privilegovan položaj u medijima u odnosu na druge kandidate na izborima.

ODIHR IPM je 6. septembra započeo sa kvalitativnim i kvantitativnim medijskim monitoringom šest TV kanala, tri online portala i tri novine.⁵¹

XI. RJEŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA

Birači i kandidati na izborima čija su prava prekršena mogu izbornoj administraciji podnijeti prigovore glede izbora. Izborni zakon obvezuje CIK da *ex officio* pokrene postupak po službenoj dužnosti nakon što primi informaciju o izbornim povredama. OIK je nadležna za prigovore u svezi s registracijom birača i većine slučajeva kršenja kampanje, dok CIK zadržava nadležnost da u prvom stepenu rješava određene slučajeva kršenja kampanje, što uključuje slučajeve koji se prema zakonu tiču govora mržnje i zloupotrebe javnih sredstava, kao i žalbe protiv odluka OIK. Iako, u pravilu, žalbe na odluke CIK-a rješava Apelaciono odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine, čije su odluke konačne, amandmani iz 2024. onemogućavaju daljnje preispitivanje određenih odluka.⁵²

Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmanima iz 2024. produžavaju se rokovi za podnošenje prigovora izbornim komisijama i podnošenje žalbi CIK-u sa 48 na 72 sata.⁵³ Žalbe na odluke CIK-a sud mora riješiti u roku od tri dana. Dok javno razmatranje izbornih sporova još uvijek nije propisano zakonom, uprkos prethodnim preporukama ODIHR-a, CIK je do sada rješavao većinu žalbi na javnim sjednicama.⁵⁴ CIK vodi bazu podataka o žalbama sa unosom osnovnih informacija o pitanjima koja se razmatraju i poduzetim mjerama, međutim odluke u vezi žalbi se ne objavljuju u potpunosti.

Do 13. septembra CIK je primila oko 1.500 žalbi i pokrenulo postupke po službenoj dužnosti, uglavnom u vezi s preuranjenom kampanjom, zloupotrebom javnih sredstava i imenovanjem predsjednika i dopredsjednika BO. Amandmani iz 2024. su, *inter alia*, detaljno definirali zloupotrebu javnih sredstava i okarakterizirali preuranjenu kampanju kao izborni prekršaj za koji je predviđena novčana kazna u iznosu od 3.000 do 30.000 KM (cca 1.534 do 15.337 eura). CIK je prihvatilo veliki broj žalbi i u *ex officio* postupcima utvrdila kršenja u vezi sa preuranjenom kampanjom; usljed nedostatka dokaza, odbacilo je veći broj prigovora u kojim se navodila zloupotreba javnih sredstava.⁵⁵ CIK je smijenila predsjednike i podpredsjednike BO za koje je utvrdila da su članovi političkih stranaka.⁵⁶ Neki od sagovornika ODIHR IPM ukazali su na nedosljednost CIK-a u izricanju kazni za kršenje kampanje, te su izrazili mišljenje da je CIK nedosljedno istraživalo kršenja kampanje i stranačku pripadnost predsjednika i dopredsjednika BO.⁵⁷

⁵¹ ODIHR IPM vrši monitoring tri javna TV kanala, *BHT-1* (državni emiter), *RTVFBiH* (Federacija BiH) i *RTRS* (Republika Srpska), te tri privatna kanala (*BN*, *Hayat* i *NI*). ODIHR IPM takođe vrši monitoring web-stranica *avaz.ba*, *klix.ba*, i *nezavisne.com*, kao i dnevnih novina *Glas Srpske*, *Oslobođenje* i *Večernji List*. TV kanali se prate u terminima sa najvećom gledanošću (18.00–24.00h). Što se tiče online medija i novina, prate se njihove dnevno-političke i izborne sekcije.

⁵² Amandmani iz 2024. posebno izuzimaju od žalbi odluke CIK-a o prigovorima podnesenim protiv imenovanja predsjednika i dopredsjednika BO.

⁵³ U veoma kompleksnim predmetima, rok se može pomjeriti na tri do pet dana.

⁵⁴ Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, u novim odredbama nadalje se obavezuju CIK i Sud da pravovremeno informiraju javnost o prigovorima i žalbama, kao i odlukama.

⁵⁵ Do službenog početka kampanje 6. septembra, CIK je primilo 582 prigovora na preuranjenu kampanju. U 62 od ovih slučajeva, CIK je izreklo novčane kazne u rasponu od 3.000 do 12.000 KM (cca 1.534 do 6.135 eura), kažnjavajući aktivnosti poput objave kandidature s komentarima na Facebooku, davanja intervjua i pravljenja audio-vizualnih materijala. Od 98 predmeta koji se tiču zloupotrebe javnih sredstava a koji su razmotreni do 13. septembra, izrečene su četiri kazne, dok je oko 60 predmeta u toku.

⁵⁶ Stranačka pripadnost uglavnom je utvrđivana na osnovu informacija na društvenim mrežama.

⁵⁷ Amandmani iz 2024. obavezuju vlasti i institucije da surađuju sa CIK-om po pitanjima u vezi s izborima. Sagovornici ODIHR IPM primjetili su da nije uvijek slučaj da CIK proaktivno istražuje navode, te da ponekad pogrešno tumači dokaze sadržane u prigovorima i pribavljene *ex officio*.

XII. POSMATRANJE IZBORA

Zakon predviđa posmatranje izbora u svim fazama izbornog procesa od strane građanskih i međunarodnih posmatrača, te posmatrača koje imenuju politički subjekti. Amandmani iz 2024. izričito navode da posmatrači moraju biti u mogućnosti provoditi efikasno posmatranje. CIK akreditira međunarodne posmatrače i građanske posmatrače koji vrše posmatranje na državnom nivou (tj. u CIK-u i Glavnom centru za brojanje), dok OIK akreditiraju građanske posmatrače za njihove općine, kao i posmatrače koje imenuju politički subjekti i kandidati u njihovim općinama. Akreditacija posmatrača je u toku.

Pod Lupom, koalicija nekoliko organizacija civilnog društva, uputila je 55 dugoročno angažiranih posmatrača i aktivna je u svih 143 općina. *Pod Lupom* je obavijestila ODIHR IPM da planira uputiti oko 1.000 kratkoročno angažovanih posmatrača da prate aktivnosti na dan izbora, a njih 450 će se primarno fokusirati na biračka mjesta na kojim će se provoditi IKT pilot-projekti.

XIII. AKTIVNOSTI ODIHR IPM

ODIHR IPM otvorila je svoju kancelariju u Sarajevu 30. avgusta 2024. godine. Šefica misije sastala se sa pomoćnikom ministra vanjskih poslova, predsjednicima i članovima Centralne izborne komisije, visokim predstavnikom, državnim javnim emiterom, političkim strankama, predstavnicima civilnog društva i članovima diplomatske zajednice. ODIHR IPM uspostavila je redovne kontakte sa izbornom administracijom, institucijama vlasti uključenim u izborni proces, političkim strankama, kandidatima, civilnim društvom, medijima i diplomatskom zajednicom. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope i Evropski parlament najavili su upućivanje posmatračkih delegacija za posmatranje na dan izbora.

***Engleska verzija ovog izvještaja je jedini službeni dokument.
Dostupni su neslužbeni prijevodi na bosanski, hrvatski i srpski jezik.***